

Archeologie středověkého a novověkého města

11. Městská privilegia a práva.

Městská privilegia

- **Privilegium** – výsada udělená panovníkem:
- **právo tržní** – město mohlo provozovat trhy (týdenní) a jarmarky (výroční)
- **právo mílové** – zákaz provozování řemesel v okruhu jedné míle (cca 11 km)
- **právo skladu** – povinnost obchodníka vyložit zboží
- **právo várečné** – právo vařit pivo a mít svůj pivovar
- **právo hradební** – město mohlo být ohrazené hradbami
- **právo hrdelní** – město mohlo pořádat popravy
- **právo horní** – město mohlo těžit nerosty ve svém okolí

Právo trhu

- Jedna z nejdůležitějších právních výsad hospodářského charakteru.
- **Říše** – propůjčení tohoto práva zasláním rukavice od krále
 - na tržištích stávaly mírové kříže, na nichž visela v době konání trhu rukavice, jako záruka **trhového míru**
 - ztrátou ruky byl stíhán ten, kdo by v trhový den vytáhl proti jinému meč
- České země – udělení práva trhu týkalo přesně stanoveného místa
 - 1243: Brno
 - 1249 Jihlava
 - 1278 Německý Brod
 - 1265 Žatec
- **Trhové dny** – spojovány s církevními svátky a poutěmi

Mílové právo

- Zákaz výkonu řemesla v okruhu 1 míle kolem města (cca 11 km od hradeb)
- **Velká města:** 2 – 3 míle
- **Krčmy** – např. zákaz krčem v okruhu 1 míle (vaření a prodej piva: např. Žatec)
 - fungovaly i jako ubytovací a stravovací místo
 - místa obchodu se zbožím (doplňěk trhu)
- **Umístění** – na cestách, přechodech řek, u tržišť
 - zájezdní hostince v okruhu Opavy, Brna, Polička (zal.:1265), Žatce
- **Tzv. nucené cesty** – povinnost vést cestu přes město v určitém okruhu (2 míle)

Právo skladu

- Povinnost vyložit na určitou dobu své zboží k nákupu místním kupcům
- 1304 – udělil Václav II. Novému Městu pražskému (tj. Malé Straně)
 - zřízení curia hospitum v Týně a pravidla pro řízení sporů s domácími lidmi
 - platilo pro kupce, který se ve městě zdržel déle než 5 dní
- hospodští nemají překupovat od svých hostů

Horní práva

- **Horní právo** – souhrn právních norem upravujících hornickou činnost, tj. vyhledávání, těžbu a zpracování nerostných surovin mezi králem, majiteli pozemků a horníky.
 - dva základní principy:
- **1) Horní regál** – právo panovníka na nerostné bohatství
 - a) rozhodoval komu přenechá právo těžby: církev, šlechta, města
 - b) za jakých podmínek – podíl z výtěžku: urbura: poplatek za dolování; za Václava II. 100 tis. hřiven/rok)
 - původně jen ze zlata a stříbra,
 - od 1356: z dalších kovů (cín, měď a olovo
 - předkupní právo na vytěženou rudu
 - právní předpisy (horních řádů) správy hor
 - vykonávání soudnictví
- **2. Horní svoboda** – svobodné vyhledávání nerostů bez souhlasu vlastníka pozemku
 - právo každého svobodně nalézat hory a kovy (vlastnictví nerostů odděleno od vlastnictví půdy).

Horní (báňská) města

- Specifická varianta královských měst s nalezišti nerostných surovin, které se řídily se horním právem (většinou šachovnicový půdorys)
 - a) **královská** – podřízena přímo králi skrze královskou komoru a horní úřady
 - b) **svobodná** – podléhala částečně králi a částečně vrchnosti, byla-li na pozemcích vrchnosti nebo byla propůjčena na základě horního regálu
- **Horní správa** – úřednický systém, který kontroloval provoz dolů a příjmy z urbury
 - **nejvyšší mincmistr**: v zastoupení krále dosazoval městskou radu a konšely
- **Jihlava** – první město organizované podle „horního regálu“
 - 1227** – zmínky o jihlavském rudném revíru (urběr); **1234** – Přemysl O. II. daroval Ratiboru z Deblína 3 štoly
 - 1240–1243** – **založení horního města** (zakládací listina se nedochovala)
 - 1249** – **tzv. jihlavské privilegium**: první horní zákoník udělil Václav I., první část upravovala právo městské a druhá horní
 - postupně převzala horní města Čechách, na Moravě, Slovensku, v severních Uhrách, Polsku, Slezsku a saské Míšni.
- **Kutná Hora** – **60. a 70. léta** 13. stol.: významné báňské středisko s koloniemi horníků kolem největších dolů - několika osad
 - **1276**: název Hora (lat. mons: termín pro dolové míry nebo samotné doly); **1389**: název Mons Kuthna
 - **1300**: **lus regale montanorum**: druhý zákoník za Václava II.: veškerá produkce vykupována královskou mincovnou, zákaz vývozu stříbra
- **Jáchymov** – **1518**: zahájení těžby stříbrných rud; **1519**: ražba stříbrných tolarů hrabětem Štěpánem Šlikem;
 - **1520**: hornické sídliště s cca 5.000 obyvateli povýšeno na svobodné horní (báňské) město; **1530**: 17.000 obyvatel